

Slutrapport

Projektnamn/projektavn	Fjällkunskap – en del av vårt natur och kulturarv.	
Prioriterat/prioriterat område	Natur och kulturarv	
	Bevare, beskytte, fremme og utvikle natur -og kulturarven	
Projektet är en förstudie	Nej	
Svensk sökande/organisationsnr	Naboer AB	16-556503-2322
Norsk søker/organisasjonsnr	Naboer AB	556503-2322
Projektledare/projektleder	Lennart Adsten	
Projektperiod	2016-01-01 --- 2019-03-31	

Ärendeid: 20200686 NGB, IR 2015.16

Attraktiv paketering och förmedling av hållbar fjällkunskap.

Barn och unga är prioriterad målgrupp i fjällskunskapsprojektet. (Foto: Lennart Adsten)

1. Sammanfattning

Gränsfjällen i Nordens Gröna Bälte med centrum i Sylarna-området, är ett för både Jämtland i Sverige och Trøndelag i Norge, viktigt område. Natur- och kulturmiljön är högt prioriterad på båda sidor landsgränsen.

Området ligger i södra delen av Sapmi där man sedan mycket lång tid tillbaka bedrivit en aktiv renskötsel. Här återfinns dramatiska händelser genom historien. Ett exempel är historierna kring Heilag Olavs vandring genom området mot Slaget vid Stiklestad år 1030. Ett annat är den svenska hären av karoliner-soldater där 3000 man miste livet i en snöstorm i gränsfjällen för 300 år sedan. Liksom forböndernas strapatsrika resor över fjället med handelsvaror som utbyttes mellan Sverige och Norge 1750-1850. Fjällmassiven var också en perfekt plats för luftturismen att utvecklas och bilda grund för den expansiva besöksnäring som finns här idag. I samband med järnvägens etablering under 1880-talet kunde större mängder av turister lotsas i området av norska och svenska fjällfarare.

Några av utmaningarna i gränsfjällen är klimathotet, föroreningar, exploatering samt markslitage, delvis på grund av en expansiv och aktivitetsbaserad turism. Samtliga faktorer påverkar djur och natur i området, rennäringen och andra näringar i området. Den höga tillgängligheten till området är både en tillgång och en källa till problem.

Projektägaren har genom ett antal år samlat parter från båda sidor om landsgränsen för att hitta samhandlingsformer och för att kunna hantera utmaningarna på ett regionalt och lokalt plan. De samverkande parterna är förvaltande myndigheter, rennäringen, besöksnäringen, serviceföretag, föreningar, entreprenörer, skolor m fl som har koppling till gränsfjällen, kallade *fjällnätverken*. I fjällnätverken identifierades ett stort behov av att öka medvetenheten om komplexiteten i området. Fjällnätverken bedömde att den allmänna kunskapsnivån i dagens urbana samhälle, om förhållandena i vår fjällmiljö, är så låg att insatser behövdes för att öka förståelsen av de komplexa sammanhang som råder. Det behövdes ökad kunskap om natur- och kulturarv liksom kunskap om förvaltning av djurliv och natur i området. Kunskap om rennäringen och dess förutsättningar. Kunskap om klimatpåverkan och varje individs roll i sammanhanget. Kunskap om exploateringshot. Kunskap om fjällsäkerhet. Men även kunskap om hur vi alla bäst kan njuta av fjällmiljön på ett hållbart sätt.

För att öka medvetenheten skapades det gemensamma projektet *Fjällkunskap*, med 19 st medfinansierare och kompetensbärare. Syftet var att skapa en attraktiv paketering och förmedling av hållbar fjällkunskap. Projektägarna såg de primära målgrupperna bland barn och unga samt besökare i gränsfjällen. Projektet skulle ha rollen som sammanhållande och drivande i processerna.

Samtliga involverade i projektet är nöjda med resultatet. Målen har uppfyllts med stor marginal. Tack vare ett operativt arbetssätt där orden "kunskapsspridning", "behov", "långsiktighet", "tillsammans" och "gränsöverskridande" legat som fundament, har de

verksamma inom projektet genom de väl inarbetade och kompetenta fjällnätverken verkligen lyckats sprida fjällkunskap. Det har gett effekterna att projektet skapat förutsättningar för ett rikt innehåll på ett mycket kostnadsrationellt sätt och att kvaliteten har säkrats. Det har genom hela projektet funnits ett fokus på att initiativen att sprida Fjällkunskap ska finnas kvar även efter projektets slut.

Trots en blygsam budget blev resultatet av projektet ca 100 st genomförda operativa aktiviteter. Ca 60 % av huvudaktiviteterna har en säkrad fortsättning efter projekttidens slut. Det har vid dessa aktivitets-tillfällen engagerats ca 11 000 personer varav ca 5 000 är barn och unga under 25 år. Via projektet har Fjällkunskap förmedlats via sociala medier, digitala kanaler och trycksaker till minst 535 000 personer. I tillägg har lanseringen av webutbildningen via www.friluftslivifjallen.se fått ett oerhört positivt gehör där minst 1 500 000 st personer har nåtts av budskapet. Fjälledarelever har arbetat tillsammans med professionella guider och presumtiva arbetsgivare. Detta har gett minst 10 st elever jobb efter skolan. Projektinsatserna har vidare resulterat i att ny kompetens tillförts i produktutvecklingen och framkomsten av helt nya arenor för den här typen av kunskapsförmedling.

Utvärderingar av genomförda aktiviteter har visat att ökad fjällkunskap gett en större insikt, säkerhet och upplevelse för den enskilde när hen vistas i fjällmiljön. Via projektet är bedömningen därför att kunskapen definitivt ökat hos målgrupperna vilket innebär bättre förutsättningar för en långsiktigt hållbar utveckling i gränsfjällen. Med tanke på fortsatt urbanisering är det viktigt att den här typen av kunskap fortsatt prioriteras. Att en så stor andel av kunskapsspridningen som skapats via projektet fortsätter efter projektets slut borgar för att kunskapen ökar även på lång sikt. Bedömningen är att många av de använda pedagogiska arbetssätten/metoderna kommer att bli en ledstjärna även för hur man kan arbeta med kunskapsspridning inom andra ämnen och andra geografiska områden.

English Summary

Gränsfjällen, the mountain area on both sides of the Swedish-Norwegian border in the Nordic Region's Green Belt with center in the Sylarna mountain area, is an important area for both Jämtland in Sweden and Trøndelag in Norway. The natural and cultural environment is highly prioritized on both sides of the national border. The area is located in the southern part of Sapmi where, for a very long time, an active reindeer herding has been conducted. Dramatic events have taken place in this area throughout history. One example is the stories about St. Olav and his walk through the area towards the Battle of Stiklestad in 1030 AD. Another is the Swedish army of Caroliner soldiers where 3000 men lost their lives in a snowstorm in the border mountains 300 years ago. And the trips of trade farmers in the area with merchandise exchanged between Sweden and Norway peaking from 1750 to 1850. The mountain massifs were also a perfect place for so called Air tourism to develop (for stressed out city dwellers in need of rest and breath of fresh air in the early days of

industrialisation) and form the basis for the expansive tourism industry that exists in the area today. In connection with the establishment of the railroad through the area during the 1880s, larger numbers of tourists could reach the area, with the help from Norwegian and Swedish mountain guides.

Some of the challenges in this border area are climate change, pollution, exploitation and erosion, partly due to an expansive and activity-based tourism. All factors affect animals and nature, reindeer husbandry and other industries, tourism included, in the area. The fact that the area is easily accessible is both an asset and a source of problems.

The project owner has, over a number of years, gathered parties from both sides of the national border to find forms of interaction and to be able to handle the challenges at a regional and local level. The collaborating parties are managing authorities, representatives of the reindeer herding industry, visitor industry, local companies, associations, entrepreneurs, schools and others with links to the border mountains, called *Fjällnätverken* - the mountain networks. The mountain networks identified a great need to raise awareness of the complexity of the area. There was a need for increased knowledge of natural and cultural heritage as well as knowledge of the management of wildlife and nature in the area. Knowledge of reindeer husbandry and its conditions. Knowledge of the climate impact and the role of each individual in the context. Knowledge of exploitation threats. Knowledge of mountain safety. But also knowledge about how we all can best enjoy the mountains in a sustainable way.

To raise awareness, the joint project *Fjällkunskap – knowledge of the complexities of the border mountains*, with 19 co-financiers and competence carriers, was created. The purpose was to create an attractive packaging and mediation of sustainable mountain knowledge. The project owners saw the primary target groups among children and young people and visitors in the border areas.

All involved in the project are satisfied with the result. The goals have been met with a large margin. Thanks to an operational approach where the words "knowledge dissemination", "needs", "long-term perspective", "together" and "cross-border" have been the foundations, the people in the project through the well-established and competent mountain networks have indeed managed to spread knowledge. The project created rich content in a very cost-rational manner and quality has been secured. Throughout the project, there has been a focus on securing initiatives to spread knowledge even after the end of the project.

Despite a modest budget, the result of the project was approximately 100 completed operational activities. About 60% of the main activities have a secured continuation after the end of the project. About 11,000 people have been involved in these activities, of which about 5,000 are children and young people under the age of 25. Via the project, knowledge about the complexities of the mountain area has been communicated via social media,

digital channels and print media to at least 535,000 people. In addition, the launch of the web education via www.friluftslivifjallen.se has received an extremely positive audience where at least 1,500,000 people have been reached by the message. Students who are to become mountain guides have worked together with professional guides and prospective employers in the project. This has given at least 10 students jobs after school. The project initiatives have also resulted in new competence being added to product development and the emergence of completely new arenas for this type of knowledge mediation.

Evaluations of completed activities have shown that increased mountain knowledge has given greater insight, security and enhanced experience for the individual when staying in the mountains. Through the project, the assessment is therefore that the knowledge has definitely increased among the target groups, which means better conditions for a long-term sustainable development in the border areas. In view of continued urbanization, it is important that this type of knowledge remains a priority. The fact that such a large proportion of the knowledge dissemination created through the project continues after the end of the project ensures that the knowledge also increases in the long term. The assessment is that many of the pedagogical methods / methods used, will become a guiding principle also for how to work with dissemination of knowledge in other subjects and other geographical areas.

2. Projektets bakgrund.

Bakgrund:

Sylarnaområdet är ett svensk-norskt högfjällsområde inom Norden Gröna Bälte som har ett stort tryck från turismen och förväntningarna är att besöksantalet ökar i framtiden. Detta är möjligheter men även en utmaning som ställer stora krav på hur turismutvecklingen ska hanteras vid sidan om en aktiv renskötsel som med åren blivit alltmer trängd samtidigt som stort fokus även måste finnas på natur- och kulturskydd. Idag är besöksstrycket högre på svensk sida och trycket beräknas sprida sig in till de norska delarna. Områdets attraktivitet i ett globalt perspektiv prognostiseras också öka ytterligare i spåren av de klimatologiska förändringarna. Detta ger både möjligheter och utmaningar men allt bör hanteras på ett hållbart sätt.

I området går även Pilgrimslederna Jämt-Norgevägen från öst samt Romboleden från Funäsdalen. Pilgrimer har vandrat över gränsfjällen sedan 1000 talet och är en grupp i som är på tillväxt idag genom de satsningar som genomförs både på norsk och svensk sida.

Naboer AB har sedan 2009 engagerat sig i gränsfjällsproblematiken. Detta har skett genom en serie mindre Interregprojekt där vi arbetat processorienterat med de aktörer som finns i området och tillsammans med myndigheterna. Den senaste förstudien hade som ett av målen att se vad man kunde göra i nästa steg och resultatet är denna ansökan.

Tanken är att skapa aktiviteter och värna för en långsiktig och hållbar utveckling av besöksnäringen i området. Aktörerna i området har gemensamt arbetat fram en långtgående tanke om hur en plan för området skulle kunna se ut och vilka åtgärder som måste på plats för att det ska fungera. Nyckelfraser är:

- Förmedla fjällkunskap på olika sätt och till olika målgrupper.
- Fjället är en attraktiv arena som måste få tydligare spelregler.
- Skapa betesro för renarna.
- Smart kanalisering.
- Löpande dialog mellan parterna/aktörerna med intressen i fjällfrågorna.
- Ge utrymme för att befintliga näringar i området ska kunna utvecklas på ett hållbart sätt men ändå med ekonomisk överlevnadsbas.
- Leder och tillgänglighet.

Ett resultat av tidigare insatser är bildandet av föreningen Gränsfjällen Sylarna i samverkan. Bland medlemmarna som kommer från båda sidor om landsgränsen, hittar vi aktörer som STF, TT, samebyar, kommuner, boendeanläggningar och mindre serviceföretag. Föreningens målsättning är att säkerställa en hållbar, ansvarsfull och långsiktig hantering av besöksnäringens utveckling i dessa gränsfjäll. Föreningen är i huvudsak ett vägledande forum med den gemensamma värdegrunden "Sylarnadeklarationen" som fundament, men den är också beredd att göra "verkstad bakom orden" för de av föreningen mest prioriterade behoven. (www.grensefjellen.se)(www.naboer.se)

Föreningen driver även idag 2019, det "Fjällforum" som bildades 2010 och är en etablerat samlingspunkt för fjällfrågorna i området. Dessutom är dessa nätverk och Naboer AB kopplade till ett par fjällforskningsprojekt inom Mittuniversitet och ETOUR.

Behovet:

Vi har i fjällnätverken konstaterat att kunskapen kring fjällfrågor bland allmänheten men också bland aktörer/arrangörer i fjällområden ofta är bristfällig. Tyvärr känns också trenden gå åt fel håll eftersom befolkningen blir allt mer urban och detta gäller inte minst våra ungdomar. Genom vårt tidigare arbete ser vi ett stort behov av att på olika pedagogiska och sammanfattande sätt, paketera och distribuera kunskap om förutsättningarna i gränsfjällen till olika målgrupper. Allt med ett långsiktigt hållbarhetsperspektiv. KUNSKAPEN ser vi som en absolut förutsättning för att kunna skapa en FÖRSTÅELSE relaterat till var och ens beteende. Förståelsen ska sedan ge RESPEKT för kunskapen och leda till eftertanke. Konsekvensen av denna respekt och kunskap borde sedan medföra att de olika hållbarhetsaspekterna tas på ett större allvar. Allt detta påverkar och skapar förutsättningarna för hur besöksnäring, aktiv renkötsel och naturförvaltningen, sida vid sida, ska kunna utvecklas på ett hållbart sätt i ett på många sätt känsligt naturområde. Det påverkar också målgruppernas förståelse för olika naturskydd, åtgärder,

renskötselproblematik och klimatfrågor mm. Kunskapen påverkar också lusten att vilja bo och verka nära fjällregionen.

Naboer AB tagit på sig att genom detta projekt vara en central part för fjällnätverken som medverkar till att behovet av kunskapsförmedling uppfylls, förvalta resultaten samt samordna processen med de övriga aktörerna.

3. Mål, resultat och förväntade effekter:

Attraktiv paketering och förmedling av hållbar fjällkunskap.

Verksamhetsmålet för projektet är i enlighet med insatsområde: Natur och kulturarv, där den övergripande målsättningen är ökad tillgänglighet till gränsregionens natur- och kulturarv med bibehållen bevarandestatus. Projektet ska bidra till detta med ett långsiktigt hållbart fokus sprida kunskap om förhållandena i våra Gränsfjäll på olika sätt och inom relevanta teman. Fjällkunskapen ska ge individer insikt och kunskap kring det känsliga arv vi har att gemensamt vårda och hur vi var och en på bästa sätt ska förstå att ta del av fjällens fantastiska storslagenhet utan att påverka i negativ riktning. En annan viktig aspekt är att individen ska kunna känna en trygghet att besöka fjällen och detta genom ökad kunskap.

Projektet blir en katalysator, samordnare och rationell möjliggörare till att förmedla relevant och nyttig information om villkoren kring fjällmiljön. Även om nätverken varit en stark motor vid leverering och kvalitetssäkring av färdig produkt så har många av projektets aktiviteter aldrig hänt och utvecklats om inte projektet funnits som initiativtagare och processdrivare.

De viktigaste långsiktiga effekterna vi är ute efter att bidra till är:

Att människor får en positiv, lockande och trygg känsla kring att uppleva/besöka fjällen

Att kunskapen skapar en insikt av att värna om vårt natur- och kulturarv i fjällen.

Att förståelsen ökar kring förvaltning, renskötsel och besöksnäring

Målgrupperna har varit främst skolungdom samt gäster och potentiella gäster i fjället. Vi har även spridit Fjällkunskap inom och tillsammans med det redan kompetenta fjällnätverket.

Vårt **operativa arbetssätt** kan beskrivas så här:

Att paketera och distribuera fjällkunskap på nya pedagogiska sätt men där grundmaterialet i huvudsak består av befintligt material. Vi jobbar med att synkronisera och implementera insatserna i befintliga samarbetsorganisationers verksamheter och befintliga system så att insatserna har en stor chans att fortsätta även efter projektets slut. Vi sätter också ihop nya konstellationer av samarbetspartners som hittar mervärden i att tillsammans genomföra aktiviteter. Vi tänker också lite "utanför boxen" för att hitta nya arenor där vi kan uppnå mest effekt och tydligt nå målgruppena.

Vi strukturerade inledningsvis upp planerade operativa aktiviteter i fyra huvudkategorier och 17 st underkategorier. Detta har legat som grund i vårt interna planeringsarbete.

Kategori 1: Insatser för barn och unga

Innehåller aktiviteterna

Aktivitet 1:1 Insatser för grundskolan nära tätort.

Aktivitet 1:2 Insatser för grundskolan åk 7-9 i fjällnära miljö.

Aktivitet 1:3 Insatser med Öppna förskolan på Jamtli. Där arrangerar vi temaveckor om fjällen.

Aktivitet 1:7 Insatser kopplat till STF's uppföljning av Barn i fjällmiljö – Get Real Kids.

Aktivitet 2:1 Insatser kopplat till grundskola i Tröndelag

Kategori 2: Insatser kopplat till event

Innehåller aktiviteterna

Aktivitet 1:4 Insatser kopplade till event utanför fjällmiljön bla Vårmarknaden på Jamtli.

Aktivitet 3:2 Initiera Gränsfjällsdagar/Grensefjellsdagene (senare benämns som STF Fjällets dagar)

Aktivitet 3:3 Insatser om renskötselns vardag och sydsamisk kultur

Aktivitet 3:7 Insatser kopplade till event i Fjällmiljö

Kategori 3: Insatser kopplat övrig informationsspridning

Innehåller aktiviteterna

Aktivitet 1:8 Insatser kopplat till universitetet, forskning

Aktivitet 3:1 Bildbank skapas

Aktivitet 3:4 Insatser rörande trycksaker om Fjällkunskap till fjällgästerna.

Aktivitet 3:5 Interaktiva informationsspridning av fjällkunskap

Aktivitet 3:6 Tillfälliga punktvisa informationsinsatser om projektet och temat fjällkunskap.

Kategori 4: Insatser kopplat till "nya förmedlingsmodeller" av Fjällkunskap.

Innehåller aktiviteterna

Aktivitet 1:5 Pilotförsök Integration – fjällkunskap.

Aktivitet 1:6 Insatser kopplat till implementering och utveckling av Naturvårdsverkets nya utbildningsunderlag i fjällkunskapsteman för grundskola. Detta tillsammans med Folkuniversitet.

De ursprungligt planerade resultatmålen:

Vi planerade i ansökan att minst 500 personer ska nås direkt av våra kunskapsspridande insatser i projektet. Dessutom beräknades minst 3000 st nås av olika kunskapsbringande budskap genom interaktiv spridning och sociala medier. Många av insatserna och verktygen

som tas fram skulle kunna implementeras i olika partners ordinarie verksamheter och därmed fortleva efter projektets slut.

Vi hoppades också på att effekterna ska bli att attraktiviteten/bolysten skulle öka pga av bättre insikt till våra fjällregioner.

Vi räknade med att kunskapsökningen hos målgrupperna innebär åtgärder som gynnar en långsiktigt hållbar utveckling i fjällmiljön.

Den ökade fjällkunskapen skulle ge en större insikt, säkerhet och upplevelse för den enskilde när hen vistas i fjällmiljö.

Vi trodde att vi kunde sprida fjällkunskap även i städerna på ett attraktivt sätt gentemot ungdomar och de som invandrat till regionen men ej vuxit i fjällmiljö.

Vi såg framför oss att kunna bidra med någon form av bildbank i temat.

Vi trodde att arbetsätten/metoderna kan bli en bra ledstjärna för hur man kan arbeta med kunskapsspridning inom andra ämnen och andra geografiska områden.

Måluppfyllelse av projektets ursprungliga syfte och resultatmål samt effekter:

Vi planerade alltså i ansökan att minst 500 personer ska nås direkt av våra kunskapsspridande insatser i projektet. Dessutom beräknades minst 3000 st personer nås av olika kunskapsbringande budskap genom interaktiv spridning och sociala medier. Många av insatserna och verktygen som tas fram skulle kunna implementeras i olika partners ordinarie verksamheter och därmed fortleva efter projektets slut.

Dessa mål har uppfyllts med mycket stor marginal. De övergripande måluppfyllelsen stämmer väl mot de ambitioner som finns i interregprogrammets insatsområde Natur og Kultur. Projektet har genom våra väl inarbetade och kompetenta fjällnätverk verkligen lyckats sprida Fjällkunskap. Detta tack vare ett operativt arbetssätt där uttryck som "kunskapsspridning", "behov", "långsiktighet" och "tillsammans med gränsöverskridande kompetens" legat som fundament. Det har gett effekterna att vi kunnat skapa innehåll på ett mycket kostnadsrationellt sätt, sett till att kvaliteten har säkrats samt att många av initiativen att sprida Fjällkunskap finns kvar även efter projektets slut. Alla är väldigt nöjda och detta kan återspeglas i de kommentarer som finns i denna rapport.

Så här kan vi sammanfatta hela projektet kvantifierbara resultatmål och effekter:

Det blev ganska precis 100 st operativa aktiviteter som genomfördes under projekttiden. En del har genomförts flera gånger i et led av utveckling. Det har vid dessa aktivitetstillfällen engagerats ca 11 000 personer varav ca 5 000 är barn och unga under 25 år. Ca 60 % av huvudaktiviteterna har en fortsättning efter projekttiden slut. Det är för oss ett mycket tillfredställande resultat.

Vi har vi nått ut med Fjällkunskapsinformation via sociala medier, digitala kanaler och trycksaker till minst 535 000 personer.

Om vi i utaför ovanstående presenterade siffror, dessutom ser specifikt på lanseringen av utbildningspaketet www.friluftslivifjallen.se kan vi konstatera att vi genom våra pressreleaser och fick oerhört bra gehör. TV4 inslag på lördagsprogrammet God morgon samt 53 st ytterligare inslag och artiklar på riks och regionalt plan beräknar vi att minst 1 500 000 st personer har nåtts av budskapen, och det är lågt räknat.

Som nämnts är vi själva mycket nöjda med resultaten och den omfattning detta projekt fått trots att det har en relativt liten kostnadsbudget.

Vi kommenterar ytterligare måluppfyllelse så här:

Vi upplever att genom vår bredd på aktiviteter kopplat till Fjällmiljö, så har en effekterna blivit att attraktiviteten/bolysten har ökat för de som blivit mer upplysta i sin kunskap om vårt natur- och kulturarv.

Vi är övertygade att kunskapsökningen hos målgrupperna inneburit åtgärder har gynnat en långsiktigt hållbar utveckling i Fjällmiljön. Dessutom att kunskapsspridningen i många delar fortsätter efter projektets slut borgar också för de långsiktiga effekterna.

Den ökade fjällkunskapen har gett en större insikt, säkerhet och upplevelse för den enskilde när hen vistas i fjällmiljö och framför allt har vi visat var man kan hitta verktygen till kunskap samt även utvecklat nya redskap.

Vi lyckades sprida fjällkunskap även i städerna på ett attraktivt sätt gentemot ungdomar samt de som invandrat till regionen men ej vuxit i fjällmiljö. Exempel är Spillet om Fjellet, www.friluftslivifjallen.se, introduktionspaket för invandrare på Åredalens folkhögsskola, fjälltemaveckor på Öppna förskolan, Vårmarknaden på Jamtli, Facebook mm

Vi har haft mycket lyckade resultat vad gäller förmedla arbetskraft i våra modeller där vi använder t ex fjälledarelever som resurser tillsammans med professionella guider och där presumtiva arbetsgivare som STF kan lära känna framtida arbetskraft. Vi ser att det har gett ca 10 st elever arbete efter skolan hos vårt fjällnätverk som en direkt följd av projektet.

Vi såg framför oss att kunna bidra med någon form av bildbank i temat. Här misslyckades vi därför att den databas som bildbanken skulle lagras på, och distribueras via, aldrig kom till att bli den plattform för internationell bildförmedling som Jamtli en gång planerade för. Vi förberedde oss för vår insats men insåg efter ett tag vi inte kommer att få tillgång till ett bra verktyg och därför avslutade vi våra ambitioner.

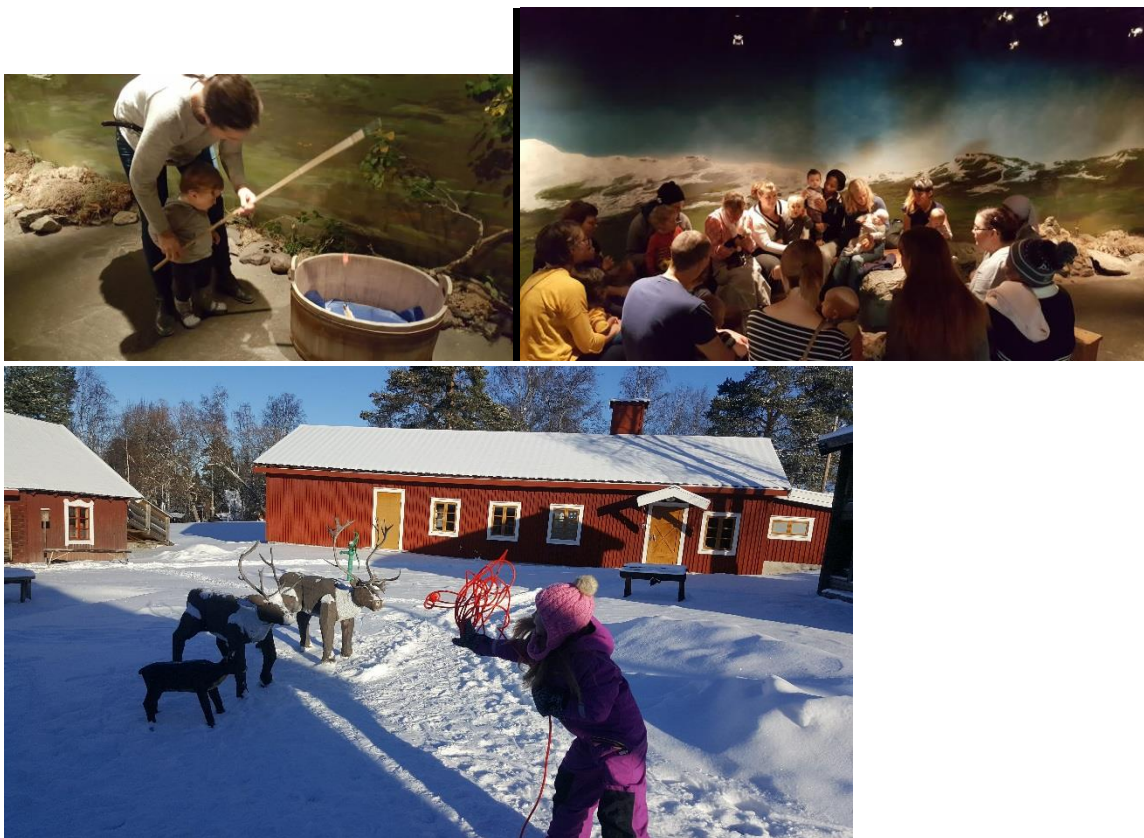
Vi tror fortfarande att många av de i projektet använda pedagogiska arbetssätten/metoderna kommer att bli en bra ledstjärna för pedagoger hur man kan arbeta med kunskapsspridning även inom andra ämnen och andra geografiska områden.

Vi hade i ansökan att väldigt mycket skulle ligga på, och landa i föreningen Gränsfjällen Sylarna i samverkan. Vi har nyttjat det nätverkets kompetens och även föreningens plattform på sociala medier. Däremot så har många av projektets aktiviteter istället implementerats hos andra naturliga huvudmän i fjällnätverken för fortsatt aktivitet och utveckling efter projektets slut. Detta har fallit sig mest naturligt.

Nedan presenterar de genomförda aktiviteterna och resultaten under de olika huvudkategorierna. Kvantifieringen avser mätbara resultat under projekttiden.

Kategori 1: Insatser för barn och unga

På Jamtlis **Öppna förskolan** har vi tillsammans med dem under 2016 provat fram ett lyckat koncept med **fjälltemaveckor** för de allra yngsta och deras föräldrar. Från 2017 så var konceptet implementerat i deras ordinarie verksamhet och är det fortsatt efter projektets slut. Under projekttiden är det ganska exakt 600 st som deltagit i aktiviteterna.

Aktiviteter för de minsta på Öppna förskolans temaveckorna i Fjällkunskap. (Foto: Lennart Adsten)

«**Spillet om Fjellet**» tar utgångspunkt att barn och unga ska lära känna och förstå komplexiteten i gränsfjällen och där de även ska kunna förstå sin egen roll som individ. Vi kopplar ihop de globala och nationella utmaningarna med t ex exploatering med de lokala mindre utmaningarna. När vi lanserade planerna på detta så var det inte många som såg

aktualiteten i dette, men nu vid projektets slut är dessa frågor högst aktuella. Vi låg alltså lite före i vår analys. Produkterna har utvecklats och genomförts tillsammans med Fjelldriv AS som är en liten outdoor firma i Tydal som är mycket duktiga på utomhuspedagogik. I konseptet kopplade vi även på Den Kulturelle Skolesekken och KulturTur som verktyg för att kunna göra det möjligt for skolklasser att nyttja det på ett lettsamt sätt. Produktene finns i tre ulike varianter og har sålt under hela projektiden i Fjelldrivs regi. Målgruppene er skolungdom i år 1-7. Drygt 450 st ungdomar har deltagit på konseptet under projektiden.

I Nord-Trøndelag har de ett annat system kring DKS dvs det gick inte att kombinera med Kultur-Tur som är lite av en nyckelfråga. Rypetoppen og Fjelldriv lämnade in ansökan för flera paket till DKS Nord-Trøndelag om att få bli med i deras produktutbud. Tyvärr så blev dessa bortprioriterade av DKS med motiveringen att det skulle bli för dyrt med busskostnaderna. (Vilket vi löste i södra fylket genom Kultur-Tur kombinationen) Man ska veta att detta inte är någon kommersiellt lysande affärsidé utan drivkraften finns i övertygelse att fortbilda barn og unga i fjällkunnskap. Därför behövs ofta vissa externa bidrag för att kunna genomföra alla aktiviteter. Dessa externa möjligheter till stöd har generellt försämrats de senaste åren og det har vi inom fjällnätverket också fått erfara när vi ska utveckla og distribuera skolpakete. Dette fenomen gjelder tyvärr både på svensk og norsk sida. Hade det varit lättare med externt stöd då hade också projektets långsiktiga effekter varit ännu bättre, även om vi lyckats bra utifrån de förutsättningar som funnits.

Knapt to år siden vi var ved Krokstadøra oppvekstsenter med "Spillet om fjellet" gjennom DKS. Da var det nærmest utenkelig med vindkraftutbygging både i Geitfjellet og Svarthåmmåren.... Elevene ved Krokstadøra er framtidens beslutningstakere, -men dagens beslutningstakere legger premissene for elevenes framtid. /Fjelldriv

Mycket lärrika og omtyckta skolpakete under temat "Spillet om fjellet" levereras av Fjelldriv AS.

Tillsammans med Röros Museum, Dr Tjønna besökscenter, har ett skolpaket **"Din villmark"** för åk 7-9 tagits fram. Tanken var att paketet skulle distribuerats via DKS och Fysike skolesekken men det fick tyvärr inget gehör. Trots det så har ca 150 elever deltagit på dessa aktiviteter.

I Femundsmarka kunde skolungdomar ta del av konceptet "Din Villmark"

Under rubriken **"Fjällkunskap - lärande i naturen"** har projektet tillsammans med Åredalens Folkhögsskola, Svenska turistföreningen, Naturum mfl testat fram olika skolpaket som sedan har sålts genom STF produktutbud där de även erbjuds efter projekttiden. Det har varit upplägg med övernattnings och innehållit berikande kunskapsprogram. Målgrupperna har varit mellan skolor i hela Sverige och Norge Åk 7-9 beroende på vilket paket man valt. Det har funnit både höst och vårpaket med en eller flera övernattnings. Paketerna har varit mycket prisvärda (ca 350 kr/elev) och vi beräknar att ca 300 elever varit engagerade under projekttiden. Ytterligare en spinoff effekt i detta är att Fjälledarelever från Åredalens Folkhögsskola får i dessa upplägg praktisera och arbeta med de professionella guiderna på STF. Detta gör att parterna lär känna varandra och många av eleverna har efter sin utbildning sedan erbjudits jobb på STF som en följd av delaktigheten i "Fjällkunskap - lärande i naturen".

Alla våra insatser riktade till skolor och elever har en koppling till läroplanerna. Det är viktigt om man ska lyckas med den pedagogik vi använder oss av att flytta ut klassrummen i naturen. Det främjar även lokalkunskap och rörelseglädje. Vi vill i denna rapport därför skicka med en hälsning till bestämmande politiker att i framtiden tydligare öppna en dörr för skolverksamhet som kan bedrivas ute i det fria som ett komplement till den ordinarie skolverksamheten. Då behövs också stödsystem som DKS, Skapande skola mm som blir kompatibla i helheten.

Att flytta skolsalen ut i naturen har varit ett begrepp i alla de olika skolpaket och pedagogiska verktyg vi utvecklat och levererat under projektiden. Allt kopplat till läroplanerna. (Foto: Lennart Adsten)

Fjälluffa har också växt ur det samarbete STF har med projekt Fjällkunskap och de utvecklingsresonemang vi haft om kunskapsförmedling. Fjälluffa är en introduktionskurs i Fjällkunskap där praktik och teori varvas, åtföljt av en egen fjällvandring. 2017 så skapades en pilottest i Abisko som blev fullbokad direkt. 360 ungdomar mellan 18-25 år deltog. Testen blev mycket lyckat och finns sedan dess i STF produktutbud. 750 st har genomgått denna introduktion under projektiden och ca 2000 st efter sommaren 2019. Mycket lyckat koncept som prioriteras av STF. Här finns en länk till utvärderingen av pilottestet.

https://issuu.com/devocy/docs/stf_fja_cc_88lluffa_20171107

Vi har genomfört olika kunskaps- och **inspirationsföreläsningar** för högstadiel elever och lärare. Drygt 130 st elever totalt har lyssnat. Även föreläsningar på högskolenivå har genomförts.

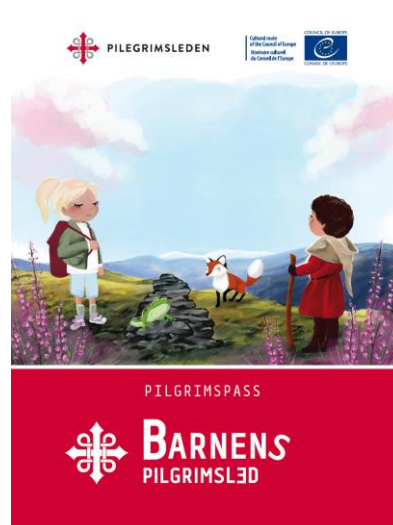
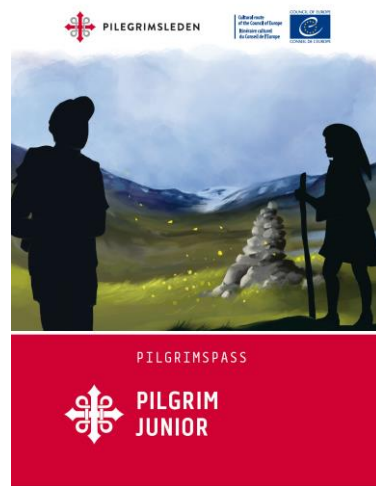
Friggaskolans elever låter sig inspirera inför sin fjälltur. (Foto: Lennart Adsten)

Det har uttryckts ett behov hos de som redan jobbar med pilgrimsprodukter att vilja utöka sitt utbud på ett tydligt sätt även till barn och unga. Potentialen är stor. Man kan även på ett tydligt sätt förmedla av natur- och kulturkunskap genom pilgrimhistorien. Vi ser idag inte så många strukturerade insatser i världen kring detta. Därför har Fjellkunskap tagit initiativ att tillsammans med Nasjonale Pilegrimssenter i Trondheim, Stiklestad Nasjonale Kultursenter, Sverresborg museum och Fjällmuseet i Funäsdalen att skapa ett utbyggbara koncept som **PilegrimJR och Barnas Pilegrimsled** där såväl större institutioner som mindre lokala entreprenörer kan ansluta sig.

Vi ser en stor potential att kunna ta lärdom genom det historiska perspektivet samtidigt som det är lätt att koppla till händelser i dagens samhälle. Det är lätt att koppla till rörelseglädje, natur och frisk luft. Det är lätt att koppla innovativ pedagogik i symbios med traditionell pedagogik. Det är lätt att koppla till lokal historia för att stärka sina rötter. Det är lätt att koppla delar till dagens händelser i världspolitiken. Det är möjligt att koppla till befintliga kunskaps-stimulerande system som Den Kulturelle Skolesekken, Naturlige Skolesekken, Skapande Skola, KulturTur.... mfl. Det är enkelt att koppla till befintliga Pilgrimsinfrastrukturer och faciliteter.

Vi ser stor potential där ett sammanhållande koncept som PilegrimJR och Barnas pilgrimled skapar en intern motor kring marknadsföring genom att alla säljer varandra via sammanbindande länkar på sociala medier, pilgrimspass, gemensamma arrangemang och PR.

Målgruppen för PilegrimJR är ungdomar från tolv år och uppåt. För Barnas pilgrimled är det yngre barn. Aktiviteten har kommit sent in i projektperioden men vi har inom projekttiden ändå hunnit ta fram utkast till profilering och pilgrimspass. Vi har hunnit skapa en ganska färdig konceptbeskrivning med kvalitetssäkrat ramverk. Vi har en långsiktig huvudman och controller på plats i form av Nasjonale Pilegrimssenter i Trondheim. Vi har skissat på en lokal pilotaktivitet på Stiklestad som erbjuds marknaden från 1 maj 2019. Sedan kommer detta att utvärderas och pilgrimsnätverken planeras bjudas in i höst för utvärdering och inspiration. Naboer AB kommer även efter projekttidens slut att finnas med att utveckla dessa koncept. Under utvecklingsarbetet har även domänerna www.pilegrimjr.com och www.pilgrimjr.com registrerats för framtida bruk.

Svenska och norska Pilgrimspass för de nya koncepten "PilgrimJR" och "Barnas Pilegrimsled"
Detta är första utkast på framsida för pilgrimspassen.

Projektet har tagit tag i en förfrågan från aktörer i Nord- och Sör-Tröndelag om att samla olika kompetenser som arbetar med **utomhuspedagogik/naturkunskap** med ungdomar och gärna inriktning Fjäll/Natur. Detta för att utbyta erfarenheter, inspireras av varandra och ökas sin kompetens. En träff i Enaforsholm genomfördes januari 2018, med både svensk och norsk representation. Dr Tjönna och projektet hade under senhösten 2017 börjat skissa på att utveckla ett **pedagogiskt koncept för skolungdom kring renen** (även vildren) som är ett karaktärsdjur för våra områden. Många på både svensk och norsk sida har visade intresse för denna koncepttanke. Vi hade detta som Case på mötet i Enaforsholm. Arbetet har sedan fortsatt med att ta fram detta pedagogiska verktyg för barn. Det är DrTjönna som har "leaden" i arbetet med support från projekt Fjällkunskap och ett antal organisationer som arbetar med naturkunskapsförmedling. Det beviljades extra medel från Miljödirektoratet för ändamålet. Tyvärr så avstannade utvecklingsarbete av under en period. Detta p g a av att huvudmannen DrTjönna varit tvungen att prioritera om delar i sin verksamhet. Projekt Fjällkunskap har inte kunnat påverka detta men glädjande nog så precis i vårt projekts

slutfas, har arbetet återupptagits hos Dr Tjönna. Uppsummerat ser renenkonceptet ut att kunna verkställas, även om efter vår projekttid. Naboer AB följer upp även detta efter projekttiden slut. Ett positivt resultat av detta samarbete är att hittills har människor från Norge och Sverige som jobbar med utomhus- och naturpedagogik har fått lära känna varandra och diskutera utveckling.

Kompetent folk på utomhuspedagogik från Norge och Sverige resonerar om vi ska kunna använda karaktärsdjuret renen, i utbildningssyfte för skolbarn. (Foto: Lennart Adsten)

Kategori 2: Insatser kopplat till event/arrangemang

Tre år i rad byggde vi upp en fjällkunskapsarena på **Vårmarknaden på Jamtli** 19-20 maj. Vårmarknaden är egentligen en traditionell mat och hantverksmarknad men vi har stärkt upp konceptet med en egen avdelning relaterat till Fjällkunskap. Det brukar komma ca 6000 besökare. Vi hade en mängd aktiviteter kring vårt lilla fjäll och Sylhyddan. Dessutom brukar vi bjuda på olika föredrag med fjälltema. Ca 15 st frivilliga partners från vårt fjäll-nätverk har vid varje marknad, genom projekttiden stöttat upp genomförandet. Vi har alltid haft en tipsrunda för vuxna och barn med fjällkunskapsfrågor. Dessutom har vi sista året integrerat vår fjällkunskapsavdelning med en Outdoor del med många utställare och SM i utomhus matlagning. Under projekttiden har 1257 st (varav barn ca 30%) gått vår kunskapsstig med frågor. Ca 3250 st har besökt och engagerat sig på vårt aktivitetsområde. Det roliga är att nu när projektet avslutats så finns fortfarande vår del med i programmet för Vårmarknaden 2019 och drivs av Jamtli tillsammans med vårt fjällnätverk.

På Vårmarknaden på Jamtli arrangerade vi en egen fjällavdelning med aktiviteter för hela familjen. Ca 3250 personer var engagerade här under tre år. (Foto: Lennart Adsten)

Idén om Gränsfjälldagarna blev i verkligheten **STF Fjällets dagar** som vi tillsammans utvecklat. Arrangemanget som går under några höstdagar genomfördes för första gången hösten 2017 med 96 gratis programpunkter med kunskap på nio fjällstationer över hela svenska fjällkedjan. Receptet är: Upplevelse + Kunskap = Mervärde. STF Fjällets dagar genomfördes även 2018 i STF regi. Inför hösten 2019 planerar STF att flytta även insatser in

mot städerna för att utbilda och inspirera. Vi har fått en uppskattning att STF Fjällets dagar under de två event som hölls under projektperioden, har aktiverat ca drygt 4000 personer.

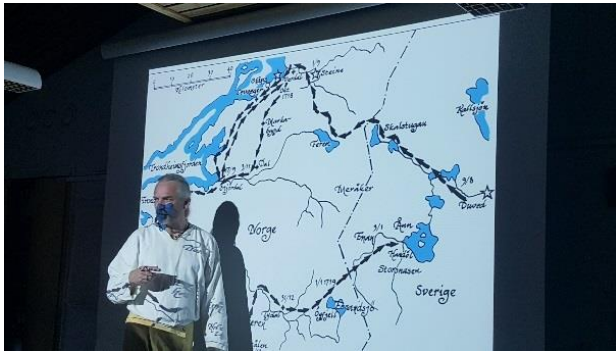

STF Fjällets dagar med ca 100 gratis kunskapsaktiviteter redan det första året. (Foto: Lennart Adsten)

Redan tidigt i projektet hade vi samtal med ansvarige för fjällevenemanget **KIA Fjällmaraton** i Åre och Bydalsfjällen. Vi diskuterade hur man skulle kunna nå fjällöparna som målgrupp vad gäller fjällkunskap och fjällsäkerhet. Fjällöparna expanderar enormt och båda var överens om att det behövs information till denna målgrupp vad gäller fjällsäkerhet och störningsmoment. Arrangemanget KIA Fjällmaraton har ca 3 500 löpare varje år. De ger ut ett magasin i en upplaga av 10 000 ex som distribueras med ganska god precision till fjällöpare. Vi beräknar att magasinet läses av ca 7 000 löpare. Projektet önskade att ett uppslag skapades i magasinet vad gäller säkerhet i kopplat till fjällöparna. Detta gjordes också 2017 och även 2018 utan att vi behövde lägga mer resurser än arbetsinsats på detta. Vi räknar med att informationen nått drygt 14 000 individer. Dessutom så fick KIA Fjällmaraton genom fjällkunskapsprojektet, broschyren "Välkommen som gäst i renens rike" som har distribuerats till ca 300 personer.

Vi har arrangerat många olika **föredrag med fjällkunskapsteman** både i Sverige och Norge med Anders Hansson som föreläsare. Detta även kopplat till DNT och "Kunnskapsåret". Vi räknade ihop till 22 föredrag och 805 st åhörare under projektperioden.

Föredrag av Anders Hansson i ämnet "Fjällvärldens långa historia" och Richard Åström, Handölsdalens sameby, berättar om renskötselårets cykler. (Foto: Lennart Adsten)

Fjellfest på Storulvån har arrangerats ett par gånger under projekttiden. Hit dras många unga för att åka skidor tillsammans och träffas. Detta är en målgrupp som vi gärna försöker nå med Fjällkunskap och insikten om att röra sig i fjällmiljö nära tidpunkten att renarna ska kalva. Åredalens Folkhögsskola har hjälpt projektet med informationsspridningen genom att skapa små samtalsgrupper under eventet. Dessutom har verktyg som "Gäst i renens rike använts". Under projektperioden uppskattar vi att ca 150 deltagare personer har direkt aktiverats i våra sessions.

Projektet har tillsammans med Nasjonalparksforvaltninga i Syla/Roltalen/Skarvan skapat och genomfört ett event "**100 år av vern i Sylan**" på Vaektarstua i Stuggudal den 9 oktober 2017. Arrangemanget var gratis och drog 53 st deltagare från både Sverige och Norge. Även i programpunkterna fanns jämtländska inslag. Marknadsföringen bestod av NEA radio 6 inslag/dag i en vecka + någon på natten. Totalt ca 50 radioinslag samt en annons i Selbyggen 29/9. Det gjordes också redaktionella tidningsartiklar och radiointervjuer. Vi räknar med att de redaktionella artiklarna nådde minst 3 000 personer.

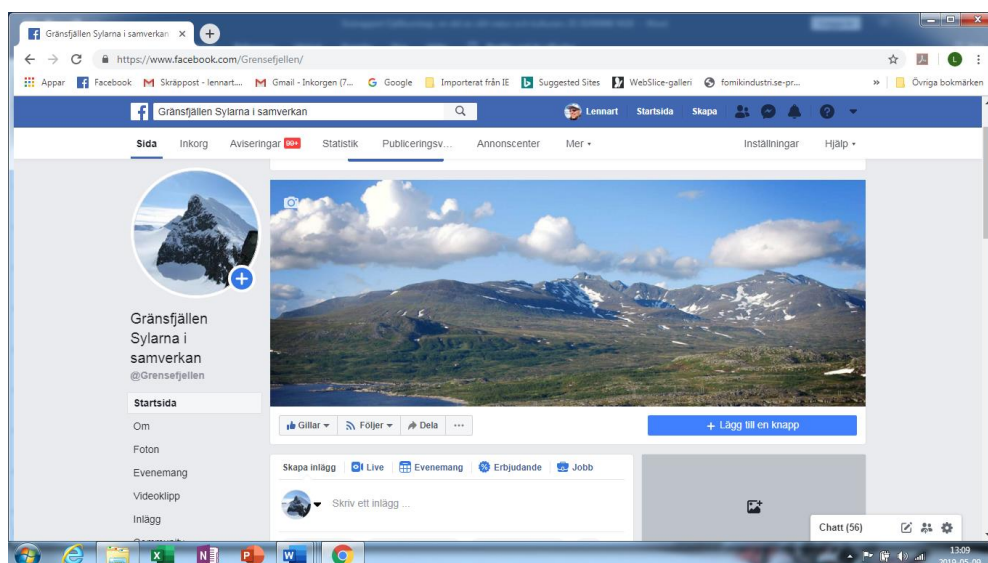
Markeringen av "100 år av vern i Sylan" blev en kunskapsintensiv tillställning.

Ett samarbete gjordes med **Fjällfararans gröna och Vita band**

<http://www.vitagronabandet.se/> Vi tillhandahöll digital länk till informationskriften "Välkommen som gäst i Renens Rike" och de kopplade en hållbarhetsrabatt till detta vid anmälan om man svarade på några kunskapsfrågor från foldern Detta är saxat ur deras hemsida "Anmälningsavgiften för Fjällfararnas Vita & Gröna Band är 1.100 kr. Men, om du i samband med anmälan läser igenom "[Renens rike](#)" och svarar på några frågor från den, får du 100 kr i [Hållbarhetsrabatt](#) och betalar då 1.000 kr! Självklart är det för att vi vill att du ska bli bästa möjliga ansvarstagande och kunniga Fjällfarare...!" Vår beräkning är att ca 100 st genomgår denna förkovran under projekttiden för att erhålla rabatten och att ca 15 000 st unika besökare fått informationen tillgänglig via deras hemsida.

Kategori 3: Insatser kopplat övrig informationsspridning

På föreningen Gränsfjällen Sylarna i samverkans **facebook**sida läggs information/newsfeed ut om saker för svensk-norska gränsfjällen. Projekt Fjällkunskap använder denna plattform för de artiklar som har relevans i temat fjällkunskap markeras med **#Fjellkunskap** (notera svorsk stavning för att vara unik). Dessutom har fjällnätverken uppmanats att göra detsamma på sina plattformar på facebook. Denna # promoteras muntligen i många olika sammanhang direkt till projektets målgrupp. Föreningens FB sida är dock inte generellt marknadsfört via FB egna annonseringsprodukter och spridningar och det är medvetet för den ska spridas genuint i ett utökat fjällnätverk genom besökares delningar mm. Projektet har tillgång till statistik från Gränsfjällens facebookside och där ser vi att under projektperioden antalet följare ökat från 373 st till 872 st. Det har gjorts 466 inlägg med #Fjellkunskap och det har nått 275 597 personer = 591 pers/inlägg. Tittar vi på besökarprofilen på ovan nämnda facebookside så är 64% från Sverige och 33% från Norge. Det avspeglar också resursfördelningen i projektet. 60% män och 40% kvinnor. Största ålderskategorin är 45-54 år.

#Fjellkunskap har nått över 275 000 personer i 466 inlägg.

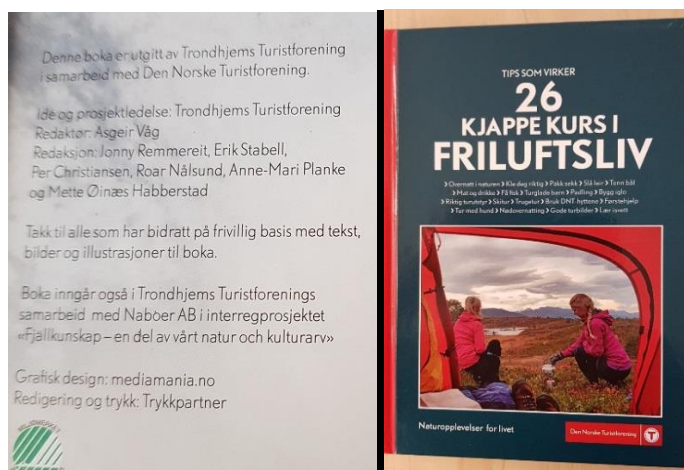
Ser vi samlat på **projektrelaterade föredrag/utbildningar/information** för en publik. Så beräknar vi att vi haft ca 1450 st lyssnare under projekttiden.

Projektet Fjällkunskap har haft en tät samarbetsrelation med **Fjällforskning** på ETOUR och insatserna kring Storslagna fjäll. I samband med deras informationsinsatser har projektledaren Lennart Adsten informerat om Fjällkunskap. En podcast "Samverkan i Fjällen" har haft 242 st lyssningar. Youtube filmer har haft 456 st visningar. Marknadsföring av kunskapsfilm via sociala medier fick 133 000 exponeringar. Föreläsning på slutkonferens Storslagna fjäll ca 75 deltagare.

Jämtland Härjedalens Turism reseguide ges ut på tyska, svenska, engelska i en stor upplaga. På initiativ från projekt Fjällkunskap gick Fjällsäkerhetsrådet in och köpte två sidor med **Fjällsäkerhetsinformation**. Detta publicerades under två år och beräknas ha nått ca 50 000 läsare.

Projektet har varit involverad i informationsspridning och inspel i samband med Tydal kommuns **utredning om snöskoterleder** samt hur natur och kultur ska kunna förmedlas i **705 sentret** i Tydal. Det har bl a skett genom Anders Hanssons professionella rådgivning i form av Jamtlis arbetsinsats för projekt Fjällkunskap.

Projektet och TT har enades om att samarbeta om Temaboken "**26 kjappe kurs i friluftsliv**" vilket ligger både i TT's och projektets syfte att sprida fjällkunskap. Det är dessutom ett internt tema i DNT att det ska vara "kunskapens år". Fjällkunskapsprojektet har bidragit med input under produktionen samt och spridning av budskapen. Boken blev klar innan årsskiftet 17/18 och har getts ut som årsbok till TT's medlemmar. DNT har under produktionens gång även anslutit sig som part och säljer den över hela Norge. Upplagan är 13 000 st till medlemmarna + 6 000 st till avsalu. Om man uppskattar effekten av kunskapspridning och att 2,5 personer i snitt läser i böckerna över tid så når det och upplyser 47 500 personer.

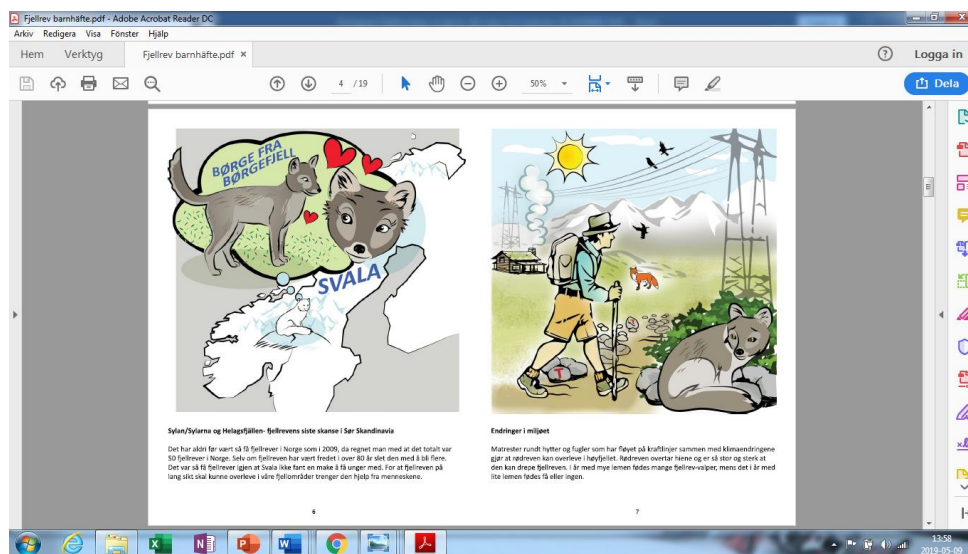

Fjällkunskap i komprimerad bokform

Kunskaps och dokumentärfilmer av och för elever. Projektet har tidigare skrivit ett avtal med Duveds skola där elever nu producerat en film från en tredagars vinterfjälltur under god handledning av Maths Larsson. Filmen finns på youtube och har länkats till lite olika kanaler/forum. <https://youtu.be/4fMxJvZ16fQ>

Åre Fjällsätra som är en boendeanläggning och researrangör i Undersåker har bidragit med **informationsspridning om den Jämt-Trönderska kulturhistorien** och inte minst innehåll som är relaterat till gränsfjällen/fjällkunskap. De lägger bl a löpande ut tryckt information på Trafikverkets informationsställe i Björnänge. De arrangerar guidade kulturhistoriska resor till Trøndelag samt att de är oerhört engagerade i integrationsarbetet med flyktingar i Åre kommun. Projektägaren i Fjällkunskap har tidigare producerat en "tidlös" tryckt reseguide om St Olavsleden på engelska och svensk/norsk. Den innehåller mycket Jämt-Tröndersk information som är relevant informationsspridning även i projekt Fjällkunskap. Därför har Åre Fjällsätra fått de broschyrer som återstår (ca en pall) och de fortsätter distribuera dessa. Hittills räknar vi med att under projekttiden så har de delat ut ca 600 exemplar av denna broschyr till bussresenärer, flyktingar och bilister som plockat exemplar själv. Beräknas nå 600 personer.

Det norska **häftet om Fjellreven** som innehåller många lärorika berättelser och pyssel för barn har projektet översatt till svenska.

I våra gränsfjäll är alltid Fjällräven ett aktuellt tema, även för de minsta.

Kategori 4: Insatser kopplat till ”nya förmedlingsmodeller” av Fjällkunskap.

Vi har genom projektet utvecklat en webbaserad kunskapsplattform för högstadiet www.friluftslivifjallen.se Den bygger på Fjällsäkerhetsrådets/Naturvårdsverket nya utbildningspaket ”Friluftsliv i fjällen”. Folkuniversitetet, projekt Fjällkunskap och Naturvårdsverket samverkar i detta.

Utbildningspaketet har utvecklats genom följande åtgärder:

- A. Pedagogisk uppgradering (lektioner/teman, förtydliganden kring koppling mot LGR, röda tråden mm)
- B. Fördjupningsfrågor för självstudier och kunskapstester.
- C. Övningsbanken för praktiska övningar byggs ut.
- D. Instruktionsfilmer produceras
- E. Digitalisering av materialet och hosting av en hemsida där även system med bra externa länkar och filmer finns.

Vi har byggt allt på nyckelord som: Lustfyllt lärande, KASAM (känslan av ett sammanhang), Learning by doing.

Folkuniversitetet som är stiftelse med ett nationellt folkbildningsuppdrag åtar sig det långsiktiga huvudmannaskapet för ovanstående. Det innebär att formellt äga webbdomen, förvalta och distribuera den digitala plattformen. Ursprungligt utbildningsmaterial ägs av Naturvårdsverkets Fjällsäkerhetsråd.

Utbildningsmaterialet förvaltas och vidareutvecklas genom en styrgrupp där Naturvårdsverket, Folkuniversitetet samt interregprojektet Fjällkunskap - en del av vårt natur och kulturarv, ingår. Vi har lyckats med nationell spridning.

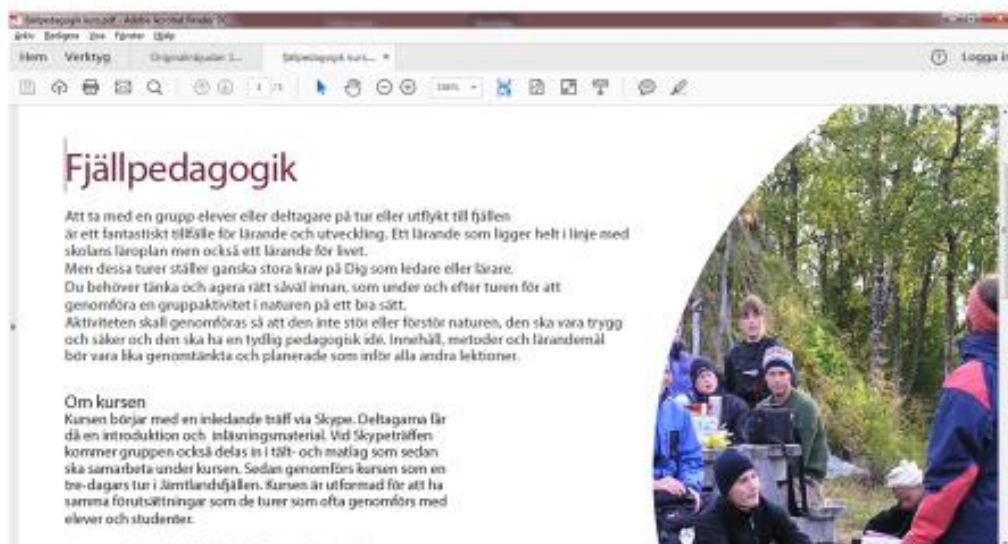
Vi ordnade extern finansiering utanför projektet till stora delar av produktionen.

Webbutbildningen för högstadieelever ”Friluftsliv i fjällen”, (www.friluftslivifjallen.se) lanserades på Storulvån den 31/8, 2018 i samband med öppningen av STF Fjällets dagar. Det blev ett enormt media genomslag. Alla de stora tidningarna på svensk sida har skrivit om det samt lokala och regionala inslag. Dessutom radio, TV och sociala medier. T ex så gjorde TV4 Nyhetsmorgon en lördag, tre olika liveinslag i temat. T4 Nyhetsmorgon har ca 1 miljon tittare en normal lördag. Totalt har vi räknat ihop 53 st artiklar och inslag. Vi beräknar att det totala marknadsföringsvärdet överstiger 4 miljoner kr totalt. Efter lanseringen pågår ett intensivt implementeringsarbete både på departements-, regional- och lokal nivå. Vi fortsätter succesivt också att utveckla vidare och komplettera webbutbildningen utifrån omvärldens/användarnas tips och input. STF har också gått in och bidragit till produktionen. Implementering, marknadsföring och utveckling av webbutbildningen fortsätter även efter projektets slut. Från lanseringen hösten 2017 och till projekttidens slut har vi registrerat 6 941 användare inne på webbutbildningen.

Ett nytt unikt digitalt utbildningsverktyg för högstadiet har tagit fram. www.friluftslivifjallen.se

Dessutom stärks hela utbildningskonceptet upp genom att Folkuniversitetet har utvecklat och erbjudit **Fjällpedagogikkurser för lärare** så att de kan använda det digitala utbildningskonceptet på bästa sätt.

Projekt Fjällkunskap har tillsammans med Jämtlands Gymnasieförbund och de som arbetar med **integration** i Ragunda kommun och Åredalens folkhögskola testat fram ett upplägg som sedermera erbjuds permanent via Åredalens Folkhögskola. Vi har konstaterat att temat Fjällkunskap är ett utmärkt sätt att skapa en NATURLIG relation till vår region och dess samhälle för den invandrade målgruppen. Därför har det blivit fundamentet i konceptbyggandet. Det har inte varit frågan om att göra "Fjällspecialister" av dem.

Rubricering: "Fjällkunskap är en väg till känsla av sammanhang". Redan under projekttiden så kunde modellen erbjudas i ett paket till andra kommuner genom Åredalens folkhögskolas försorg.

Modellen är framtagen från Fjällkunskaps pilotförsök med nysvenskar från Ragunda och dessutom omlagt något för att passa en förfrågan från **utländska studenter på Mitthögskolan (ÖSIS)**. I stora drag håller konceptet och kunskapsförmedlingen mot olika målgrupper på ett tillfredsställande sätt och kommer att kunna återanvändas i fler tillfällen.

Antal deltagande totalt under testen med invandrare och ÖSIS var ca 38 st.

Nysvenskar får en introduktion om vad fjällen, naturen och kulturen hos oss innebär och vilka tillgångar det är. (Foto: Lennart Adsten)

Kommentarer från nätverken och samarbetspartners.

I Jamtlis uppdrag ligger bland annat att verka för en hållbar och god och attraktiv livsmiljö i Jämtlands län. För att uppnå detta är det vår övertygelse att det krävs kunskap om tidigare generationers verksamhet för att förstå varför landskapet ser ut som det gör. Den kunskapen behövs för att förstå vilka konsekvenser dagens handlingar får för framtiden. I projektet har vi getts möjlighet att nå ut med information om fjällvärldens långa kulturhistoria i nya sammanhang. Samarbetet med projektet har varit mycket givande och har även gett nya kontakter att förvalta i vårt fortsatta arbete.

Anders Hansson

1:e antikvarie/chefsarkeolog

JAMTLI

Återkoppling kring Projektet Fjällkunskap – delprojekt Friluftsliv i fjällen

Naturvårdsverket har tillsammans med Naboer AB vidarebearbetat och digitaliserat fram ett utbildningsmaterial avseende friluftsliv och fjällsäkerhet för grundskoleelever. Utgångspunkten var ett befintligt utbildningsmaterial "Friluftsliv i fjällen" vilket är utvecklat av Naturvårdsverkets Fjällsäkerhetsråd. Utbildningspaketet "Friluftsliv i fjällen" för åk 8 vidareutvecklades i regi av Folkuniversitet och Naboer AB genom följande åtgärder:

- A. Pedagogisk uppgradering (lektioner/teman)
- B. Utveckling av fördjupningsfrågor
- C. Övningsbanken byggdes ut
- D. Produktion av instruktionsfilmer
- E. Digitalisering av materialet och hosting av en hemsida.

Naturvårdsverket anser att delprojektet varit framgångsrikt och uppfyllt våra förväntningar på hur ett digitalt gränssnitt kring spridning av kunskap till elever och lärare kan se ut och fungera. Webbplatsen kan hittas på adressen www.friluftslivifjallen.se

/Per-Olov Wikberg

Samordnare för Naturvårdsverkets Fjällsäkerhetsråd

Känn ditt land blev en utav Dag Hammarskjölds deviser för Svenska Turistföreningen under hans levnadstid där han under flertalet år verkade inom STF för att främja natur och kulturturism.

I *känn ditt land* ingick just insikten av vikten kring kunskap om de delar som Sverige har att erbjuda och lyfta fram dessa delar för att ytterligare öka intresset. En del av detta kan vi nu i

modern tappning men med ännu större behov nu än då se i interregprojektet Fjällkunskap. Då den allmänna kunskapen kring våra fjäll blir allt lägre bland besökare, avsaknad av grundutbildning inom det militära och ett allt urbanare samhälle så blir behovet större när kunskaperna minskar. STF som varit del i projektet ser en stor nytta av satsningen och hoppas på en fortsättning också.

Niklas Winbom
Vice VD
Svenska Turistföreningen

Lennart Adsten har under åren varit en viktigt resurs för flera forskningsprojekt vid Mittuniversitetet och forskningscentrumet ETOUR. Samarbetet har bestått i flera olika delar. Bl a inom interregprojektet "Fjällkunskap - en del av vårt natur och kulturarv" där aktiviteter såsom föreläsningar för studenter på universitetet, dialog och möten mellan Lennart och forskare kring erfarenheter och kunskap om olika frågor som berör fjällområdet i södra och västra Jämtland samt gränsområdet mellan Sverige och Norge, deltagande i forskningsprojektet (i referensgrupp och arbetsgrupp) och i seminarier för att på så sätt sprida information och kunskap kring olika fjällfrågor men även för att föra dialog om forskningens resultat och slutsatser. Projektledaren Lennart har på ett utmärkt sätt satt sig in i forskningsfrågor och med sin kunskap om fjällens aktörer kunna bidra med viktiga synpunkter i analys och implementering av olika resultat. Samtidigt har han även kommunicerat åter till forskarna vilka frågor som bör belysas av forskningen och på så sätt bidragit till att forskningen blivit aktuell och relevant för ett större antal avnämare. Lennart har bl a genom interregprojekt Fjällkunskap under flera år prioriterat spridning av kunskap och kommunikation till allmänheten och hans erfarenheter har i hög utsträckning även bidragit till utveckling av populärvetenskaplig kommunikation i forskningsprojekten. Vi fortsätter att ha dialog kring framtida forskningsbehov och fortsatt samarbete även efter interregprojektets slut.

Sandra Wall-Reinius

SANDRA WALL-REINIUS, PhD
Lektor kulturgeografi/Assistant Professor in Human Geography
Prodekan Fakulteten för humanvetenskap/Associate Dean at the Faculty of Human Sciences
MITTUNIVERSITETET
Institutionen för ekonomi, geografi, juridik och turism (EJT)

Vi har felles fjellområder og da er det hensiktsmessig og fruktbart å samarbeide om informasjonsarbeidet. Dette gjelder brosjyrer (reinen, fjellreven), felles facebookside, håndbok om friluftsliv og flere samarbeid om arrangement som 300 års markeringen av karolinerenes dødsdags, 100 år med vern i Sylan og årlig vårmarknad med foredrag. Videre er det jobbet mye med opplegg for barn og skoleklasser. Interregprosjektet har initiert samarbeid på tvers av landegrensen innen et vidt spekter av fjellkunnskap; både innen kultur, naturfag, utmarksbasert næring/reindrift og turisme/friluftsliv. Mange tiltak er gjennomført og det er et ønske at dette kan videreutvikles og ikke dø ut etter at prosjektet er over.

Marit Sophie Berger | Nasjonalparkforvalter
Fylkesmannen i Trøndelag | Klima- og miljøavdelingen

Nasjonalt Pilegrimssenter i Trondheim, Norge har under perioden 2018-2019 samarbeidet med interregprosjektet Fjellkunnskap og Naboer AB.

I delprosjektet «Barnens pilgrimsled/ Pilgrim junior» har vi utarbeidet ett konsept for å inspirere barn og ungdommer til å ta del av sitt kulturarv, og fordypa seg i medelåldershistoria i Norden.

Konseptet er også lagt opp så at barn med utlensk bakgrunn eller turister kan få en enkel og interessant innføring i nordisk medelåldershistorie.

Genom samarbeidet med Interregprosjektet Fjellkunnskap, og Naboer AB har vi som deltagere i prosjektet fått ta del av ett godt nettverk og mycket kunnskapsgrunnlag som på sikt kan medføre at prosjektet Barnens pilgrimsled kan etableras på många platser runt om i Sverige och Norge.

Genom att samarbeta med andra aktörer i detta interreg projektet har vi fått flera att spela på.

Mattias Jansson
Seniorrådgiver/ Produktkoordinator
Nasjonalt pilegrimssenter

Fjällkunskapsprosjektet har satt fokus på betydningen av å formidle kunnskap om fjellet på flere ulike måter. Slik at det blir en rød tråd på veien mot en bærekraftig utvikling av reiselivet. Gjennom prosjektet har matt fått anledning til å utveksle erfaringer med aktører på tvers av landegrensene. Fjällkunnskap var også en døråpner for at kunnskap om fjellet kunne inngå som en del av den kulturelle skolesekken gjennom ordningen kultur-tur. Fjelldriv tilbø her et undervisningsopplegg som heter «Spillet om fjellet», det har fokus på helheten både når det gjelder naturressurser og interesser som finnes i fjellet. Det har et lokalt, nasjonalt og globalt fokus, der målet er at elevene som framtidens beslutningstakere skal få en bedre innsikt i hvordan naturen er som helhet og at alt henger sammen. Når FN's naturpanel nå la fram sin rapport i starten av mai, ser en hvor viktig det er at man fokuserer på helheten, tap av naturmangfold er vår tids største utfordring. Vår livsførsel truer livsgrunnlaget for oss og de som kommer etter oss.

Fjelldriv ser betydningen av at det fortsatt er et grenseoverskridende fokus på dette. Den grenseløse fjellverden står ovenfor store utfordringer når det kommer til ny bruk av arealene og et stort besøkstrykk. Skrinleggingen av nasjonalparksplanene på svensk side øker behovet for å jobbe med fjällkunnskap og finne gode måter å drive informasjonsarbeid på. På begge sidene av grensen har samisk reindrift store utfordringer som følge av konkurrerende arealbruk og mye ferdsel i fjellområdene. Reinen er et godt utgangspunkt for å bevare naturmanfold og områder som har intakte økosystemer.

Marit Østby Nilsen
Fjelldriv AS, Tydal

För oss på Folkuniversitetet har projektet Fjällkunnskap varit mycket intressant eftersom det innehåller såväl folkbildningsdelar samt mer formella ämneskunskaper. Att vistas i fjäll- och naturmiljö på ett hållbart och tryggt sätt innebär att ha tillgång till en rad kunskaper både när det gäller natur, kultur, historia och friluftsteknik. Mycket av kunskapen är informell eller till och med intuitiv men det finns också mycket formaliserad och konkret kunskap inom området. Folkuniversitetet har under projektet arbetat med att skapa ett digitalt utbildningsmaterial för högstadiet där eleverna arbetar tematiskt med kunskapsinnehåll från flera olika ämneskurser, tex Geografi, Historia och Idrott. Fokus har varit att skapa lär tillfällen och ett undervisningsmaterial som eleverna kan arbeta med under olika lektioner, men också att inspirera fler unga människor att vistas i naturen. Med rätt kunskaper och inställning kan man på ett tryggt och bra sätt vistas i naturen utan att skada sig själv, naturen eller förstöra för andra som också nyttjar naturen. Som folkbildningsorganisation är vi särskilt glada för att projektet sätter fokus på de olika grupper och intressen som finns i, och runt våra svenska fjäll och att projektet strävat efter att skapa en konstruktiv dialog för att motverka motsättningar. Det är genom dialog och empati som vi kan förstå och förhålla oss

till att olika intressen kan stå i konflikt med varandra, och söka en gemensam lösning. Det gäller både i fjällmiljö och ett demokratiskt samhälle i allmänhet.

/ Mattias Jaktlund, verksamhetschef Folkuniversitetet Jämtland Härjedalen

Jag har upplevt projektet seriöst och att det tar upp frågor som det finns stort behov att informera om. Metoden att ta ut barn i fjällvärlden under trygga förhållanden är viktig. Aktiviteter som utvecklar flera sinnen, utan tävlan och samt de rimliga prestationskraven skapar inte bara kunskap utan även en naturlig relation till skog och mark. Viktigt då möjligheten till den sortens upplevelser är svår att få för många barn. Att förstå och bara vara i skog, mark och fjäll är viktigt för att förstå sig själv, sina kamrater och skapa sig en fysisk förståelse om väder, klimat och ekologi.

Det här projektet har skapat flera plattformar för samarbete för olika aktörer i vårt fjällområde. Genom att genomföra projektet så har det gett oss på naturum Vålådalen möjlighet att få större utväxling av de medel som vi får oss tilldelade.

Projektet Fjällkunskap hoppas jag verkligen får en fortsättning eller åtminstone leder till att likande projekt i samma anda genomförs i framtiden.

/ Ola Fransson, Föreståndare vid Naturum Vålådalen / Länsstyrelsen Jämtland län

Vi tycker projektet har varit viktigt och uppfattar att det behövs med de avsikter som det startats. Vi skulle gärna se en fortsättning i någon form då målgrupperna fortfarande finns och som vi ser det kommer att finnas framgent. Vi tror det är möjligt att nå fler i målgruppsbeskrivningen genom att verka mot anställda och arrangörer av friluftsturism i fortsättningen också.

För våra blivande guider har det inneburit att lära på ett autentiskt sätt hur man kan jobba pedagogiskt mot olika målgrupper. Det vill vi gärna fortsätta med och utveckla mer.

Åredalens Folkhögskola
/Jessica Forsberg, Olle Mobärg

4. Organisation:

Projektledning och primus motor i utvecklingsarbetet har varit Lennart Adsten, Naboer AB. Till sin hjälp har han haft en styrgrupp bestående av representanter från Svenska Turistföreningen, Föreningen Gränsfjällen Sylarna i samverkan, Nasjonalparksforvaltninga Sylan och Länsstyrelsen i Jämtland. Den gruppen har varit behjälplig i de större penseldragen samt som stöd under projektets gång. Styrgruppen har inte haft så många fysiska träffar där alla deltagit, utan kommunicerat via mail och telefon och parterna träffats naturligt på olika event.

I den praktiska vardagen när olika delar ska utvecklas och sjösättas på det operativa aktivitetsplanet har vi formerat oss i mindre informella arbetsgrupper med ca 2-8 personer. Det har fungerat väldigt bra och där har kommunikationen skett löpande och där projektledaren är den som driver processerna framåt.

Dessutom ges återkopplingar med jämna mellanrum till medfinansiärer och projektägarens huvudmän.

Fjällforskningen är också en god samarbetspartner och där kan ibland projektledaren deltagit möten inom deras organisering.

Viktigt att notera är stödet från fjällnätverken och deras vilja att utveckla aktiviteter och sprida fjällkunskap på lång sikt har varit avgörande för ett lyckat projektresultat. Dock har de flesta av de redovisade projektrelaterade aktiviteterna ej skett om inte projektet funnits där som initiativtagare och pådrivande i processerna. Dessutom är rollen som mixare av rätt kompetens en nyckelfråga för kvalitetsäkringen.

5. Indikatorer:

5. Indikatorer		
För att mäta en del av Interreg-programmets effekter har ett antal indikatorer fastställts. För varje enskilt projekt har i beslutet angivits vilka dessa är och vilket utfall som förväntas. Fyll i tabellen nedan och kommentera indikatorerna och utfallet hittills i textrutan.		
Projektets aktivitetsindikator/-er som beskrivet i tilsagn/beslut	Antal enligt projektbeslut	Hittills uppnått sedan projekt-start
Ytareal med livsmiljöer som får stöd för att uppnå bättre bevarande status. (Som beskrivits, är alla aktiviteter inriktade på att förstå fjällens förutsättningar och att vi ska kunna ta del av, samt värna den på ett hållbart och långsiktigt sätt. Ytarealet i våra gränsfjäll i Jämtland-Trøndelag är egentligen mycket större än vad indikatorn vid beslutet kunde anges. Stödet för bevarande består främst av informationsstöd och kunskap om verkan och konsekvenser utifrån olika ageranden.	0	0
Gemensamma kulturarv där insatser för ökad tillgänglighet och hållbart bevarande genomförs. (Genom aktiviteter och informations spridning av fjällkunskap ger projektet följande kulturarv och kulturarvsprocesser ett bidragande stöd om dess förekomst, vägledning till kunskaps fördjupning samt att skapar en insikt hos individerna om värdet av hållbart bevarande av	1	1

<p>våra kulturarv.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kulturhistoria om människor vistelse i fjällen sen gammalt, Sydsamiska kultur, Stenålderskulturer, Vikingakulturer, Fjällens byggnader och bosättningar, Karolinerkatastrofen, mineralutvinning, besöksnäringens utveckling, fjällstugor i ett historiskt perspektiv, Pilgrimskulturen, modern infrastrukturell utveckling i fjällen, industriell utveckling, statens roll genom tiderna, leder i ett historisk perspektiv, förbönder och handelsutbyten, rekreations-lordar och deras slott på fjällen, synen på begreppet fjäll och dess värde över tid, det fria friluftslivet utveckling från luftturism till sportifiering, ekosystemtjänster i fjällen över tid, fjällnära jordbruk och fäbodbruk, det romska kulturarvet kopplat till fjällen, kyrkans roll i fjällmiljön, traditionsbärare över tid som sägner och muntliga berättelser, mat- och självhushåll över tid, fjällets roll i samverkan mellan Norge och Sverige över tid såsom flyktväg under 2:a världskriget, gemensamma fjällfarare i fjällturismens linda, gränsöverskridande motionslopp, renskötseln och interregprogrammen som en stimulator i modern tid. <p>Som utfall menar att vi spridit stor kunskap om ovanstående som ett led i förståelse för Kulturarvets viktighet och bevarande. Dessutom ger många av projekts aktiviteter en ökad tillgänglighet till vårt gemensamma kulturarv i gränslandet.</p>		
<p>Gemensamt naturarv</p> <p>Gemensamma naturarv där insatser för ökad tillgänglighet och bevarande har genomförts.</p> <p>(Genom aktiviteter och informationsspridning av fjällkunskap ger projektet följande naturarv ett bidragande stöd om dess förekomst, känslighet, vägledning till kunskapsfördjupning, hur naturarvet görs tillgängligt, skyddas samt att skapa en insikt hos individerna om värdet av hållbart bevarande av våra naturarv och hur individens eget beteende har betydelse.</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunskap om utsatta arter bland rovdjur, fjällrävar, fåglar mfl. - kunskap om den storslagna fjällmiljön i förändring genom klimatförändringar, exploateringar, attraktiv friluftsansena, betande djur, ökad tillgänglighet mm - kunskap om geologiska formationer och deras uppkomst, känslighet och bevarandeskydd. - kunskap om naturmiljöer eller avgränsade naturområden som är av särskilt stort värde ur forsknings- eller naturskyddssynpunkt. - kunskap om vattenmiljöernas förändring och konsekvenser för fjällfiskar och vattenlevande organismer. - kunskap om fjällfloran - kunskap om att hålla fjällmiljön ren från nedskräpning <p>Som utfall menar att vi spridit stor kunskap om ovanstående som ett led i förståelse för Naturarvets viktighet och bevarande. Dessutom ger många av projekts aktiviteter en ökad tillgänglighet till vårt gemensamma naturarv i gränslandet.</p>	1	1

5. Gränsöverskridande mervärde:

I projektet Fjällkunskap har det gränsöverskridande faktorerna varit en förutsättning för att lyckas. Gränsen har varit en verkligt stor resurs vad gäller att kunna samla gränsöverskridande kompetens för utveckling av de produkter vi tillsammans sett behov av. Även när aktiviteter/produkter distribuerats och marknadsförs har det gränsöverskridande nätverken varit outhärliga. Som en positiv biprodukt av att skapa Fjällkunskap åt andra har vi dessutom i utvecklingsarbetet, internt i nätverken, lärt oss så mycket av varandra och varandras förutsättningar på båda sidor om gränsen. Detta är oerhört värdefullt efter projekttidens slut. Vi ser ofta på gränspfällen ur upplevelsesammanhang, som om det inte fanns någon landsgräns där, men ändå lärt oss och andra att det trots allt finns administrativa och juridiska gränshinder. Men vi ser också ett enormt mervärde och potential att tillsammans göra insatser som har fokus på vår gemensamma arv - gränspfällen, och det kommer vi även att fortsätta med efter projektet slut.

Att driva detta projekt över en landsgräns har varit lätt. De nätverk vi samarbetat med känner projektägaren sedan tidigare och under projektet har parterna i fjällnätverken fått lära känna varandra ännu bättre. Naboer AB är projektägare på båda sidor vilket underlättar redovisningsteknisk synkronisering. De behov vi velat fylla genom projektet har innan projektet startat ringats in tillsammans av nätverken. Alla har velat arbeta med en positiv och generös attityd vilket också gör att det fungerat mycket bra. Dessutom vill vi nämna allas vilja att bidra med egna resurser under resan gång som gjort att projektets resurser kunnat sparas och vi har kunnat skapa mer istället genom att allt har varit kostnadsrationellt.

Vi har i ett gränsöverskridande perspektiv även sett ett gemensamt behov att fortsätta arbeta med dessa frågor i framtiden, och vi hoppas det kan bli så.

6. De horisontella kriterierna

6.1 Hållbar utveckling

Själva fundamentet i hela projektet är att genom kunskap främja en hållbar utveckling som är relaterad till fjällen. Med hållbar utveckling menar vi ekologisk- social och ekonomisk hållbar utveckling. Insikt och förståelse kring fjällen komplexa och ibland konfliktfyllda frågor ger respekt för de förhållanden som råder, samt en reflektion över sina egna ageranden som individ. Man kan sammanfatta det som en kunskap som banar väg till en hållbar utveckling för fjällområdena.

Interregprojekt Fjällkunskap – en del av vårt natur- och kulturarv, har genom sitt breda, innovativa och pedagogiska angreppssätt på problematiken, skapat och kommer att fortsätta skapa efter projektets tid, en positiv påverkan på ett hållbarare förhållningssätt till fjällmiljön, dess flora och fauna samt till dess aktörer.

6.2 Lika möjlighet och icke diskriminering

Oavsett etnisk bakgrund, upplevd häikomst, trosuppfattning, funktionsnedsättning, könsidentitet, sexuell läggning, utbildningsnivå, geografi, språklig och kulturell bakgrund, mm så har projektet välkomnat alla att delta. Vi har insatser riktade till vissa minoriteter samt att när vi utvecklat skolpaketen så har vi alltid med oss tanken på hur vi ska kunna hantera och erbjuda funktionsnedsatta samma villkor. Ett annat exempel var en elev i Åk 7 som deltog i en tvådagars pilottest på fjället med övernattnng. Eleven har en psykiskt funktionsnedsättning och drabbades lätt av panik. Hen hade dessutom aldrig någonsin sovit borta utan sina föräldrar. Detta var en utmaning som vi hanterade och det gick mycket bra samt att eleven växte i sin självkänsla.

Vi har upplevt olikheter och mångfald som en tillgång. En mix av kompetenser som gör att resultaten i projektet blir mer genuina. Vi har också sett att mixa olika åldersgrupper i kunskapspridningen ger positiva effekter. De äldre kan dela med sig av erfarenheterna och de yngre kan ställa de naiva ungdomliga frågorna som väcker ytterligare en dimension av eftertanke.

6.3 Jämställdhet

I de målgrupper vi har arbeta med och i de nätverk vi utvecklat aktiviteterna med, så bedömer vi att det funnits väldigt god balans mellan kön och delegering på arbetsuppgifter. Projektet hade nog inte kunnat genomföras mer jämställt och dessutom så under projekttiden så antog projektägaren Naboer AB (internt) ett tydligt inriktningsdokument vad gäller Jämställdhet/likestilling.

7. Information och kommunikation

Hela projektet bygger på att ta fram attraktivt paketerat underlag för fjällkunskap och sprida dessa till utvalda målgrupper. Dvs genom hela projektet så har en kontinuerlig resultatspridning skett eftersom det ligger i sakens natur att sprida kunskapen och information genom aktiviteter. I detta så har även Interregs otroligt viktiga roll som möjliggörare lyfts fram både muntligt och visuellt med logos mm.

Resultaten kommer dessutom att rapporteras och spridas i sedvanlig projekthanteringsrutin via samarbetspartners och projektägare. Olika evenemang som tex Fjällforum har samt sociala medier. Även samarbetspartners plattformar är viktiga för resultatspridning och skyltning.

Projektet har på kallelser, protokoll, hemsidor, rapporter och de skriftliga underlagen skyltat med Interregs skyltkrav. Dessa material har även använts av de involverande parterna i sina interna processer varför informationen och skyltningen spridits extra mycket. Även vid muntliga föredrag nämns alltid Interregsystemet och här har projektägaren haft flera

informationer för sina nätverk i olika sammanhang. Även kontor har smyckats med Interregs skyltar och projektinformation.

8. Förankring av projektets resultat och effekter:

Redan när vi planerade projektet lät vi förarbetet ta tid så vi var säkra på de behov vi skulle fylla i projektet. Konsekvenserna blev att många medfinansiärer anslöt sig när de såg att de hade behovsintressen i projektet. Trots sin litenhet så allierade projektet 19 st medfinansiärer som ville vara med att arbeta med Fjällkunskap. Dessutom under projektets gång och när vi ska skapa en aktivitet så ställer vi oss alltid frågan om den är en engångsaktivitet eller något som ska ses på långsiktigt. Om det ska ha en längre tidshorisont så avklarar vi direkt vem som skulle kunna ha den i sin verksamhet när projektet är slut. Det gör att vi kan anpassa aktiviteten till de och vi har också alltid prioriterat den typ av aktiviteter som kan fortsätta finnas och utvecklas efter projektets tid. En mycket bra modell att jobba efter tycker vi.

Vi har beräknat att ca 60% av alla huvudaktiviteter vi tagit fram i detta projekt har en fortsättning och utveckling efter projektiden genom olika huvudmäns/partners omsorg. Detta är ett fantastiskt bra resultat och det visar att behoven av och resultatet av utvecklade aktiviteter/insatser är mycket väl förankrat i fjällnätverken. Denna vinn-vinn situation borgar också för att projektresultaten sprids långt efter projektets tid är över.

Några exempel på aktiviteter som projektet varit med och utvecklat, där aktiviteten/effekterna/ resultaten lever vidare:

- www.frilufstlivifjallen.se via Folkuniversitetet
- #Fjellkunskap och kunskapsinlägg på facebook i föreningen Gränsfjällen Sylarna i samverkan.
- STF Fjällets dagar via STF
- Fjälluffa via STF
- Fjälltemaveckor på Öppna förskola på Jamtli via Jamtli
- Fjällkunskapsaktiviteter på Vårmarknaden, Jamtli, via Jamtli och fjällnätverket.
- PilegrimJR/PilgrimJR inkl. lokal aktivitet på Stiklestad. Via Nasjonale Pilegrimsentret, Naboer AB och SNK.
- Barnas Pilegrimsled/Barnens Pilgrimsled via Nasjonale Pilegrimsentret, Naboer AB
- Boken "26 kjappe kurs i friluftsliv" via DNT och TT

- Alla de varianter som finns på skolklasspaket inom teman "Spillet om Fjellet" "Fjällkunskap lärande i naturen" via STF Storulvån, STF Vålådalen, Fjelldriv AS, Naturum, Åredalens folkhögsskola mfl.
 - De koncept som utvecklades för "nysvenskar" och utländska studenter via Åredalens folkhögsskola.
 - Fjällpedagogikkursen via Folkuniversitetet.
 - Pedagogiska konceptet om renen som karaktärsdjur för området via DrTjønna
 - Kunskapspridningen inom Storulvåns nyrenoverade rum. Via STF
- ... och framförallt, fjällnätverkens fortsatta kontakt och kompetensutbyten.... via oss alla.

8. Aktiviteter och ekonomi:

Eftersom projektet har kunnat genomföras väldigt kostnadsrationellt genom att många av de kostnader vi planerade ta för nätverken och till aktiviteter har våra partners själva inte behövt ta del av och därför har vi kunnat skapat fler aktiviteter istället genom vår arbetsinsats. Detta har föranlett en budgetjustering under projekttiden samt en förlängning av projekttiden med tre månader för att hinna säkra upp vissa aktiviteter som iscensatts sent i projektet.

2.b Projektet största och viktigaste aktiviteter Her skal tiltak som er beskrevet i tilsagn/beslut beskrives samt gjennomføringsgrad .	Start-datum	Slut-datum	Andel (%) genomført
Kommunikasjon innkl. partner-omkostninger Hele projektet bygger på att ta fram attraktivt paketerat underlag för fjällkunskap och sprida dessa till utvalda målgrupper. Resultaten kommer dessutom att rapporteras och spridas i sedvanlig projekt-hanteringsrutin via samarbetspartners och projektägare. Olika evenemang som tex Fjällforum kommer att nyttjas samt sociala medier. Även samarbetspartners interaktiva plattformar är viktiga för resultatspridning och skyltning.	2016-01-01	2019-03-31	100
Prosjektledelse Prosjektledning sker från projektstart till projektslut	2016-01-01	2019-03-31	100
Paketering Kunskapen som ska förmedlas, paketeras på olika pedagogiska och tilltalande sätt beroende på målgrupp och hur kunskapsförmedlingen ska ske. Paketeringen är viktig och kan även ske på flera språk.	2016-03-01	2019-03-31	100
Prioritera Projektet prioriterar tillsammans med samarbetspartners vilka teman som är viktigast att sprida kunskap om, till vem och på vilket sätt.	2016-01-01	2017-03-31	100
Insamling, strukturering og formidling av fjellkunskap Kompetensbärare från Jämtland och Trøndelag som har koppling till dessa gränsfjäll och de olika prioriterade teman, hjälper till att bidra med att samla in kunskapsunderlag för de prioriterade teman. Här är det viktigt att ta vara på bra redan befintligt material. som ska paketeras och distribueras på ett attraktivt och pedagogiskt sätt	2016-01-01	2019-03-31	100
Sprida kunskap Projektet sprider kunskapen på olika sätt tillsammans med samarbetspartners och kompetensbärare. Detta sker i regionen Nordens Gröna Bälte. Kunskapspridningen kommer också att ha	2016-01-01	2019-03-31	100

fokus på att passa in i befintliga strukturer hos samarbetspartners för långsiktighet, så distributionen kan fortgå även efter projektets slut.			
Bildbank En bildbank byggs upp under projekttiden. (Denna aktivitet har avslutats eftersom vi inte hinner få åtkomst till den internationella bilddatabas på Jamtli som vi planerade från början. Vi förberedde oss från vårt håll men Jamtlis databas blev inte tekniskt redo. Vi har samlat i lite bilder men inte satt igång den stora insamlingen p ga av angivna skäl)	2016-01-01	2017-12-31	20
			0

9. Förslag och ideer:

Vi inom fjällnätverken ser fortfarande ett stort behov av att i framtiden göra kunskapsbringande informationsinsatser kopplade till våra fjällmiljöer. Vi ser också det stora mervärde som skapas genom att kunna arbeta Norge och Sverige tillsammans i dessa frågor.

Vi hoppas att det i framtiden kommer att finnas stödsystem som kan supporta det.

10. Bilagor

- Lägesrapport nr 6 -
- Sammanställning och omräkningsdokument till ekonomiredovisning
- Ansökan om utbetalning
- Urval av kallelser och protokoll från möten som tidigare redovisats i lägesrapporter.
- Underlag för beräkning av timkostnad
- Timredovisning
- Huvudböcker
- Verifikatkopior (Sverige)
- Revisorintyg (Norge)

/ Lennart Adsten, projektledare och representant för projektägaren.

Trøndelag
fylkeskommune

